

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.4.9>

Л. В. ОРУЖА

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методики позашкільної освіти,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна

Електронна пошта: olarysa@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-6731-4272>

ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті проаналізовано роль індивідуальної освітньої траєкторії (ІОТ) у процесі фахової підготовки майбутніх спеціалістів. Досліджено механізми впливу персоналізації навчання на рівень сформованості професійних компетентностей. Визначено, що суб'єктна позиція здобувача освіти є ключовою умовою гармонійного поєднання теоретичних знань та практичних навичок. Встановлено суб'єктний вплив стейкхолдерів, зокрема викладачів та роботодавців на формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти. Таким чином, актуальність обраної теми дослідження визначається необхідністю розв'язання суперечності між стандартизованим змістом вищої освіти та індивідуальними запитами особистості, яка прагне до професійної успішності.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та аналізі впливу індивідуальної освітньої траєкторії на процес формування професійної компетентності здобувачів вищої освіти, а також у визначенні суб'єктного впливу, що забезпечує ефективність цього процесу в сучасних освітніх реаліях.

Наукова новизна. У статті вперше визначено категорії суб'єктного впливу на побудову індивідуального освітнього шляху здобувача вищої освіти; удосконалено структурну модель формування професійної компетентності; дістала подальшого розвитку методологія діагностики суб'єктності студента.

Висновки. Водночас, формування індивідуальної освітньої траєкторії є продуктом багатовекторної суб'єктної взаємодії, де студент є головним рушієм своєї траєкторії, викладачі та роботодавці виступають активними суб'єктами, що визначають орієнтири, межі та ресурси для цього руху. Викладач трансформує свій внесок у форму тьюторського супроводу, забезпечує методологічну стійкість траєкторії. Роботодавці, як зовнішні суб'єкти, детермінують прагматичний зміст навчання, насичуючи ІОТ прикладними кейсами та професійними стандартами. Така синергія суб'єктних впливів перетворює траєкторію здобуття освіти з абстрактного навчального плану на життєздатну модель професійного зростання, де академічна якість поєднується з ринковою затребуваністю.

Ключові слова: індивідуальна освітня траєкторія, професійна компетентність, здобувач вищої освіти, персоналізація навчання, вибір навчальних дисциплін, самореалізація, суб'єктний вплив.

Поставлення проблеми. В умовах інтенсивного розвитку інформаційних та цифрових технологій, динамічної трансформації ринку праці та пов'язаної з цим вимоги до фахових компетентностей, традиційна уніфікована модель вищої освіти втрачає свою ефективність, а підготовка фахівців у закладах вищої освіти потребує інноваційних підходів. Індивідуальна освітня траєкторія Законом України "Про освіту" визначається як персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача, що базується на свідомому виборі освітніх компонентів, темпів навчання та методів опанування компетентностей (Закон України "Про освіту").

Сучасний фахівець має володіти не лише фіксованою базою знань, а й високим рівнем

адаптивності до сучасного глобалізованого ринку праці, проактивно формувати власну конкурентоспроможність та навички навчання впродовж життя. Побудова індивідуальної освітньої траєкторії (ІОТ) стає відповіддю на виклики динамічних трансформацій технологічних індустрій, дозволяючи гармонізувати особистісні інтереси здобувача з вимогами професійних стандартів.

Динамічний ринок праці висуває високі вимоги до випускників закладів вищої освіти, очікуючи від них не лише володіння базовим набором знань, а й здатності до швидкої адаптації, саморозвитку та критичного мислення. Традиційна уніфікована модель навчання здебільшого не враховує індивідуальні особливості та професійні інтереси здобувача освіти.

У цьому контексті індивідуальна освітня траєкторія постає як інноваційний інструмент, що дозволяє оптимізувати процес формування професійної компетентності.

Для досягнення мети статті використано комплекс теоретичних методів: аналіз наукових джерел, синтез та узагальнення педагогічного досвіду, а також моделювання структури освітнього процесу, орієнтованого на запити здобувача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема індивідуалізації навчання в закладах освіти різного типу і рівня не є новою. Тим часом науковцями розглянуто різні аспекти цього питання. Звертаючись до більш сучасних дослідників та молодих вчених, виокремлюємо наступні наукові позиції: Алексеева С. В. досліджує технологію формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної школи як комплексну, інтегративну, науково обґрунтовану систему. Шевчук Г. Й. розглядає ІОТ як персональний шлях розвитку студента, що дозволяє обирати форми, темп, дисципліни для оволодіння затребуваними компетентностями, забезпечуючи конкурентоспроможність. Каньковський І. Є. зосереджується на визначенні суті поняття «індивідуальна освітня траєкторія», «індивідуальний освітній маршрут» та виявленні шляхів реалізації індивідуальних освітніх траєкторій в умовах реального навчального закладу. Колоніна Л. Г. висвітлює основні характеристики сутності та змісту поняття індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти в процесі професійної підготовки. Петрук В. А. розглядає вивчення професійної мотивації студентів як умову підвищення якості підготовки фахівців, наголошує на необхідності враховувати сучасний стан професійної орієнтації здобувачів освіти. Однак важливим залишається питання суб'єктного впливу на формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти у формування його професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Актуальність дослідження індивідуальних освітніх траєкторій у контексті формування професійної компетентності зумовлена низкою чинників. Зокрема, законодавчі вимоги та євроінтеграція

фундаментально визначають право здобувачів освіти на вибір навчальних дисциплін та індивідуалізацію навчання. Це відповідає стандартам Європейського простору вищої освіти, де студентоцентроване навчання визнане як пріоритет (Закон України «Про вищу освіту»). Водночас динамічність ринку праці вимагає адаптації освітнього контенту до актуальних вимог безпосередньо в процесі навчання. Сучасний фахівець часто працює на стику галузей (наприклад, ІТ та медицина, право та екологія, менеджмент та технології тощо). Необхідний набір міждисциплінарних компетентностей можливо сформувати лише через індивідуальну траєкторію.

Алексеева С. В. досліджуючи технології формування індивідуальної освітньої траєкторії, визначає взаємопов'язані методологічні підходи, такі як аксіологічний, синергетичний, компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний та комплексний, що забезпечують гуманістичну спрямованість освіти, професійне самовизначення, формування міждисциплінарних навичок, становлення цілісної особистості, творчу ініціативність, самореалізацію, єдність методологічних підходів тощо [Алексеева : 62].

Важливим у цьому процесі також є те, що гуманістична парадигма освіти формує здобувача не як об'єкт впливу, а як активного суб'єкта, що має власний потенціал, таланти та освітні потреби. Зокрема Г. Й. Шевчук відзначає, що ключовим є дитиноцентризм та чітка система організації освітнього процесу, де студент – головний орієнтир, а реалізація включає вільний вибір освітніх елементів, відповідаючи інтересам та потребам, згідно з вимогами сучасної освіти та законів [Шевчук : 56-61]. Суб'єктний вплив здобувача освіти на реалізацію ІОТ є дієвим способом забезпечити персоналізацію навчання, гармонійно поєднати професійний розвиток з особистісним зростанням. Вагомим чинником у цьому контексті також є розвиток цифрового навчання. Зокрема, широкий доступ до відкритих онлайн-курсів, електронних бібліотек та симуляторів створює сприятливі умови для «освіти без кордонів». І тут проблема формування суб'єктності в межах ІОТ постає надзвичайно гостро, так як надлишок інформації

потребує від здобувача освіти здатності свідомо вибудовувати свій шлях в інформаційному просторі.

Отже, індивідуальна освітня траєкторія – це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що ґрунтується на його виборі навчальних цілей, змісту, методів та темпів навчання (Закон України «Про освіту»). При цьому важливо зазначити, що формування професійної компетентності через ІОТ базується на таких принципах, як свобода вибору, розвиток суб'єктності, гнучкість та адаптивність. Важливо, що студент самостійно обирає частину навчальних дисциплін (вибіркові блоки), що дозволяє йому поглибити знання у вузьких спеціалізаціях, які відповідають його кар'єрним планам. Проектуючи власне навчання, здобувач перетворюється з пасивного об'єкта впливу на активного суб'єкта освітнього процесу, що безпосередньо впливає на рівень відповідальності та мотивації. Завдяки гнучкості та адаптивності ІОТ дозволяє інтегрувати в академічне навчання результати неформальної освіти (курси, тренінги, волонтерство), що значно збагачує практичну складову професійної компетентності.

Таким чином, індивідуальна освітня траєкторія є дієвим механізмом формування професійної компетентності, оскільки вона забезпечує відповідність змісту освіти особистісним запитам здобувача освіти та вимогам часу. Це сприяє вихованню фахівця, здатного до навчання впродовж життя (*lifelong learning*) та ефективного розв'язання складних професійних завдань.

Водночас необхідно розглянути ІОТ не як ізольований шлях здобувача освіти, а як результат багатосторонньої суб'єктної взаємодії. Хоча студент є головним конструктором своєї траєкторії, викладачі та роботодавці виступають активними суб'єктами, що задають вектори, межі та ресурси для цього руху.

Наведемо деталізацію суб'єктного впливу цих двох ключових сторін (викладачів та роботодавців). Насамперед зазначимо, що у системі ІОТ роль викладача радикально трансформується. Його суб'єктний вплив виявляється в якісному експертному супроводі процесу здобуття освіти сучасною молоддю люди-

ною. Уявляючи перспективи свого професійного розвитку студент формує свої інтереси, потреби й захоплення. Зважаючи на те, що загальнозначущі перспективи формують світогляд здобувача освіти, його погляди й переконання, викладач повинен адекватно оцінити ступінь неузгодженості вимог перспектив з наявністю нахилів, знань і вмінь особистості [Петрук : 419].

Практика доводить необхідність допомоги викладача здобувачу освіти зорієнтуватися у варіативній частині освітньої програми, пояснюючи логічні зв'язки між дисциплінами та шляхи досягнення необхідних компетенцій. Він виступає «навігатором», який вказує на ризики або переваги обраного шляху. Водночас, викладач як суб'єкт створює «меню» можливостей – розробляє авторські курси, пропонує різні формати завдань (проектні, дослідницькі), з яких здобувач освіти може обирати найрелевантніші. Важливий суб'єктний вплив викладача полягає у фасилітації рефлексії студента. Через якісний контент викладач спонукає здобувача до корекції його спрямувань, якщо бачить невідповідність між зусиллями та результатом.

У свою чергу роботодавці (стейкхолдери) за вектором від замовника до партнера здійснюють суб'єктний вплив, виступаючи «зовнішнім коректором» та джерелом реальних професійних контекстів. Роботодавці впливають на ІОТ через формування вимог до результатів навчання. Саме їхні запити стандартів компетентності визначають, які вибіркові блоки будуть актуальними та затребуваними. Суттєве значення має створення практико-орієнтованих локацій, реалізація дуальної освіти, надання роботодавцями баз практики, проведення воркшопів, інтегруючи тим самим реальні виробничі кейси в індивідуальну траєкторію студента. Важливий суб'єктний вплив стейкхолдерів виявляється в оцінюванні готовності випускника до роботи. Поширення практики участі роботодавців у захистах курсових проєктів або кваліфікаційній атестації надає ІОТ завершеності та ринкової валідності. Синергія розглянутих суб'єктів створює модель «Трикутника партнерства», їх взаємодія буде стійку екосистему для формування професійної компетентності:

Трикутник партнерства

Суб'єкт	Функція у формуванні ІОТ	Вплив на компетентність
Здобувач	Автономний вибір та активність	Професійна самоідентифікація
Викладач	Методичний супровід та менторство	Академічна цілісність та глибина
Роботодавець	Верифікація та практичний контекст	Ринкова конкурентоспроможність

Отже, здобувач закладу вищої освіти, обираючи за власним бажанням і під власну відповідальність індивідуальну освітню траєкторію тим самим здійснює рух до досягнень, визначених стандартом освіти, та відповідного рівня професійної компетентності, при постійній педагогічній підтримці. В цьому процесі відбувається творча самореалізація здобувача освіти, прояв і розвиток сукупності його особистісних якостей відповідно до обраної індивідуальної освітньої траєкторії [Каньковський 2013 : 62-65].

Вимірювання суб'єктного впливу здобувача освіти на формування своєї індивідуальної освітньої траєкторії здійснюється через оцінку рівня його автономності, рефлексивності та прогностичних здібностей.

Приймаючи рішення щодо вибору ІОТ здобувач освіти має усвідомлювати мету своєї діяльності, розуміти засоби її досягнення, свідомо співвідносити свої можливості і потреби [Краснощок : 101-107].

Методологія дослідження рівня суб'єктного впливу здобувача вищої освіти на формування своєї індивідуальної освітньої траєкторії у системі діагностики може включати три рівні: критерії та показники оцінювання, етапи діагностики та рівні сформованості суб'єктного впливу. Серед критеріїв можна виділити ціннісно-мотиваційний критерій, що вимірює рівень внутрішньої мотивації до навчання та усвідомленість професійного вибору; проєктивно-діяльнісний критерій, що аналізує ступінь активності здобувача освіти при виборі елективних курсів та тем досліджень і знаходить своє відображення у індивідуальних навчальних планах; регулятивно-вольовий критерій, що оцінює здатність до самоорганізації та подолання освітніх труднощів; рефлексивний критерій, визначає рівень здатності до аналізу власних помилок та корекції траєкторії свого просування.

Серед етапів діагностики суб'єктного впливу здобувача вищої освіти на форму-

вання своєї індивідуальної освітньої траєкторії можна зосередитись на трьох основних. Це констатувальний етап, на якому здійснюється первинне анкетування студентів перших курсів для визначення початкового рівня суб'єктності. На даному етапі опитувальник містить питання щодо очікувань від навчання та розуміння права на вибір. Як правило, здобувачі першого року навчання мають загострене відчуття позитивних змін та готовність до активних дій. Наступний формувальний етап передбачає моніторинг у процесі навчання суб'єктного впливу здобувача вищої освіти на формування своєї ІОТ і включає аналіз частоти вибору певних курсів, участь у позааудиторних заходах (конференції, круглі столи, студії, конкурси), звернення до тьюторів (консультації, обговорення, дискурси). Третій підсумковий етап як правило стосується старших курсів і може включати проведення інтерв'ю та аналіз портфоліо досягнень випускника для встановлення кореляції між його суб'єктною активністю та рівнем сформованих професійних компетентностей.

У підсумку за результатами вимірювання суб'єктного впливу здобувачі здебільшого розподіляються за трьома рівнями:

Застосування такого підходу дозволяє вчасно виявляти здобувачів освіти із низьким рівнем суб'єктності та вчасно надати їм додаткову тьюторську підтримку для розвитку навичок самоорганізації.

Результати і висновки. На сьогоднішній день вже сформувалося стале розуміння того, що індивідуальна освітня траєкторія є стратегічним інструментом модернізації вищої школи. Суб'єктний вплив здобувача освіти на формування своєї індивідуальної освітньої траєкторії на всіх етапах навчання забезпечує формування не просто дипломованого фахівця, а зрілої конкурентоздатної особистості з чіткою стратегією розвитку. Суб'єктний вплив здобувача освіти на формування ІОТ є багатогранним

Рівні суб'єктного впливу здобувачів освіти

Рівень	Характеристика суб'єкта	Тип освітньої поведінки
Пасивно-адаптивний	Студент повністю покладається на базову програму ЗВО, вибіркові дисципліни обирає за принципом найменшого опору.	Реактивний (виконавський)
Ситуативно-активний	Виявляє інтерес до вибору лише в межах професійних дисциплін, потребує постійного стимулювання з боку викладачів.	Спрощений вибір
Стратегічно-автономний	Свідомо конструює траєкторію, інтегрує неформальну освіту, здійснює постійну рефлексію та самокорекцію.	Проактивний (авторський)

процесом, що охоплює всі етапи навчання – від постановки цілі до оцінки результату. Водночас викладач як суб'єкт впливу трансформує свій внесок, забезпечуючи методологічну стійкість індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти. Роботодавець, як зовнішній суб'єкт, насичує ІОТ прикладними кейсами.

Така синергія суб'єктних впливів створює життєздатну модель формування професійних компетентностей. Подальші дослідження мають бути спрямовані на удосконалення методології багатофакторного суб'єктного впливу на формування ІОТ та розробку цифрових систем підтримки формування ІОТ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Алексеева С. В. Технологія формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної школи. *Перспективи та інновації науки*. 2021. Вип. 5(5). С. 58-68.
4. Гончарова Е. В., Чумичева Р. М. Організація індивідуальної освітньої траєкторії освіти бакалаврів. *Вісник НГТУ*. 2012. № 2. С. 3–11.
5. Каньковський І. Є. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2013. Вип.4. С. 62-65.
6. Колоніна Л. Г. Основні характеристики сутності та змісту поняття індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти в процесі професійної підготовки. *World Science*. 2019. 12(52), Vol.2. С. 10-14.
7. Краснощок І. Індивідуальна освітня траєкторія студента: теоретичні аспекти організації. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. № 60. Т. 1. С. 101–107.
8. Лозенко А. Індивідуалізація в умовах традиційної технології навчання: проблеми і перспективи. *Наукові записки Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2019. 9 (III).
9. Петрук В. А. Мотиваційна складова професійних умінь майбутніх випускників навчальних закладів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2010. № 26. С. 417-421.
10. Шевчук Г. Й. Індивідуальна освітня траєкторія студента: суть і ключові аспекти організації. *Педагогічні науки*. 2021. Вип. 19. С. 56–61.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017 No. 2145-VIII [Law of Ukraine «On Education» dated September 5, 2017, No. 2145-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 No. 1556-VII [Law of Ukraine «On Higher Education» dated July 1, 2014, No. 1556-VII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Aliksieieva, S. (2021) Tekhnolohiia formuvannia indyvidualnoi osvitnoi traiektorii uchniv profilnoi shkoly [The technology of forming an individual educational trajectory of students of a specialized school]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, 5(5), 58-68 [in Ukrainian].
4. Honcharova, E. V., Chumycheva R. M. (2012). Orhanizatsiia indyvidualnoi osvitnoi traiektorii osvity bakalavriv [Organization of individual educational trajectories for bachelor's degree programs]. *Visnyk NHHU*, 2, 3–11 [in Ukrainian].
5. Kankovskyi, I. Ye. (2013) Indyvidualni ocvitni traiektorii yak neobkhdnist suchasnoho protsesu profesiinoi pidhotovky fakhivtsia [Individual educational trajectories as a necessity in the modern process of professional training of specialists]. *Profesiina osvita: problemy i perspektyvy*, 4, 62-65 [in Ukrainian].

6. Kolonina, L. H. (2019). Osnovni kharakterystyky sutnosti ta zmistu poniattia indyvidualnoi osvitoi traiektorii zdobuvacha vyshchoi osvity v protsesi profesiinoi pidhotovky [Key characteristics of the essence and content of the concept of an individual educational trajectory of a higher education applicant in the process of professional training]. *World Science*, 12(52), Vol.2, 10-14.
7. Krasnoshchok, I. (2018). Indyvidualna ocvitnia traiektoriia studenta: teoretychni aspekty orhanizatsii [Individual educational trajectory of a student: theoretical aspects of organization]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 60, Vol.1, 101–107 [in Ukrainian].
8. Lozenko, A. (2019). Indyvidualizatsiia v umovakh tradytsiinoi tekhnolohii navchannia: problemy i perspektyvy [Individualization in the conditions of traditional learning technology: problems and prospects]. *Naukovi zapysky Seriia: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity*, 9 (III) [in Ukrainian].
9. Petruk, V. A. (2010). Motyvatsiina skladova profesiinykh umin maibutnikh vypusknnykh navchalnykh zakladiv [The motivational component of professional skills of future graduates of educational institutions]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problem*, 26, 417-421 [in Ukrainian].
10. Shevchuk H. Y. (2021). Indyvidualna ocvitnia traiektoriia studenta: sut i kliuchovi aspekty orhanizatsii [Individual educational trajectory of a student: essence and key aspects of organization]. *Pedahohichni nauky*, 19, 56–61 [in Ukrainian].

L. V. ORUZHA

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Extracurricular Education,
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine
E-mail: olarysa@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-6731-4272>*

INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORY OF A HIGHER EDUCATION STUDENT IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE

The article analyzes the role of individual educational trajectory (IET) in the process of professional training of future specialists. The mechanisms of the influence of personalization of training on the level of formation of professional competencies are investigated. It has been determined that the subjective position of the education seeker is a key condition for the harmonious combination of theoretical knowledge and practical skills. The subjective influence of stakeholders, in particular teachers and employers, on the formation of the individual educational trajectory of the higher education seeker has been established. Thus, the relevance of the chosen research topic is determined by the need to resolve the contradiction between the standardized content of higher education and the individual needs of an individual striving for professional success.

The purpose of the study is to theoretically substantiate and analyze the influence of the individual educational trajectory on the process of forming professional competence of higher education applicants, as well as to determine the subjective influence that ensures the effectiveness of this process in modern educational realities; the methodology for diagnosing student subjectivity has been further developed.

Scientific novelty. The article systematizes for the first time the categories of subjective influence of a higher education seeker on the construction of an individual educational path; improves the structural model of professional competence formation through the integration of informal education; further develops the methodology for diagnosing student subjectivity.

Conclusions. At the same time, the formation of an individual educational trajectory is the product of multi-vector subject interaction, where the student is the main driver of his trajectory, teachers and employers act as active subjects who determine the guidelines, boundaries and resources for this movement. The teacher transforms his contribution into a form of tutoring support, ensuring methodological stability of the trajectory. Employers, as external entities, determine the pragmatic content of training, saturating the IOT with applied cases and professional standards. Employers, as external entities, determine the pragmatic content of training, saturating the IOT with applied cases and professional standards. This synergy of subjective influences transforms the educational trajectory from an abstract curriculum to a viable model of professional growth, where academic quality is combined with market demand.

Key words: individual educational trajectory, professional competence, higher education student, personalization of learning, choice of academic disciplines, self-realization, subjective influence.

Дата першого надходження статті до видання: 27.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025